

Som nestleder i helsekomiteen i Kosovo var Salih Tahiri en anerkjent lege og politiker. Da Slobodan Milosevic kom til makten, ble alt snudd på hodet. Tahiri mistet jobben, ble truet med fengsel og likvidasjon, og måtte flykte fra kone og barn. 13 år senere arbeider han som allmennlege i Ski.

Intervjuet: Salih Tahiri

En annen historie

– Da jeg var liten, var moren min veldig syk, sier han. – Jeg var svært bekymret for henne, og jeg husker hvordan jeg stelte for henne og hjalp henne med alt. Som barn fant jeg ut at jeg ville hevne meg på sykdommen som hadde skapt så mange problemer for mor. Derfor bestemte jeg meg for at jeg skulle studere medisin når jeg ble stor, fortsetter han.

Den viktigste drivkraften var ønsket om å hjelpe andre mennesker.

– Jeg kom ikke fra noen velstående familie, og måtte jobbe hardt gjennom hele skoletiden for å nå målet mitt. I likhet med i Norge var det svært strenge krav for å komme inn på medisinstudiet; man måtte ha toppkarakterer i alle fag. I tillegg var det nødvendig med utvidede eksamener i fysikk, kjemi og biologi, og dessuten et personlig intervju. Jeg fortalte om min motivasjon for å bli lege, og jeg tror det hjalp meg til å få en plass, sier Tahiri.

Allmennlege og helsepolitiker

Egentlig ville Tahiri bli kirurg, men det ville ikke den jugoslaviske regjeringen.

– Under det kommunistiske regimet kunne man ikke velge spesialitet selv. En gruppe professorer bestemte hvor mange leger de skulle ha i de ulike spesialitetene, og fordelte søkerne etter sine prioriteringer, forteller han. Tahiri ble tildelt spesialiteten allmennmedisin.

– Hva jeg synes om det? Tahiri trekker på skuldrene. – Det var helt greit. Jeg hadde jo ikke noe valg, sier han kort. Som allmennlege jobbet han i distriktene i Kosovo. Parallelt med dette studerte han indremedisin og senere cellulærbiologi.

– Noe av det viktigste for meg er å lese og fordype meg i ulike emner, sier Tahiri. Medisinen har ingen begrensninger, og det gjør at det alltid er noe nytt å lære. Cellebiologi er for eksempel veldig interessant, det er jo der alt starter, meddeler Tahiri entusiastisk.

Etter hvert ble Tahiris kompetanse lagt merke til også utenfor legekontoret. Han

opparbeidet seg et renommé som en dyktig lege, og ble headhunnet til en høy stilling i helsekomiteen i Kosovo – dette til tross for at han ikke var medlem av kommunistpartiet.

– Da de fant ut at jeg ikke var medlem, måtte jeg sporenstreks melde meg inn i partiet. I tillegg til å betale medlemskontingent for det året, måtte jeg betale for de to årene jeg hadde deltatt i komiteen, og skulle vært medlem.

Tahiris ellers så alvorlige ansikt slår plutselig sprekker, og han ler hjertelig.

Gjennom arbeidet som helsepolitiker fikk Tahiri store muligheter til å hjelpe mange mennesker, og til tross for at det til tider kunne være problematisk å samarbeide med regjeringen, var denne oppgaven noe han virkelig brant for.

– Helsenettet i Kosovo var svært dårlig utbygd enkelte steder, forteller han. – Noen byer manglet helsestasjoner, ambulansetjeneste og vaksinajonsklinikker. En viktig del av jobben var å dra rundt i landet og kartlegge helsetilbudet på de ulike stedene. Ut fra det vi så, la vi planer om hvordan vi kunne forbedre tilbudet for befolkningen.

Han følte han fikk utrettet mye i stillingen sin. Likevel kunne det være vanskelig å få gehør for de forandringene han ville ha gjennomført.

– Dersom jeg rapporterte tilbake om noe som avvek fra regjeringens ønske, fikk jeg en advarsel. Du husker sikkert saken om forgiftningen av de 8 000 skoleelevene? Tahiri snakker raskere nå, og forteller om dagen som rystet hele Jugoslavia. 23. mars 1990 begynte sykehuset å rapportere om rare tilfeller av alvorlig syke barn og ungdommer. Barn som hadde vært helt friske dagen før, var blitt psykotiske i løpet av timer, noen gråt og klaget over utrolig kraftige magesmerter. Andre barn var bare funnet bevisstløse på bakken. Alt sammen uten forvarsel og uten forklaring. Og det var mange på en gang, altfor mange. Etter som liknende rapporter kom fra flere sykehus, og etter hvert fra hele Kosovo, begynte

panikken å spre seg. Da døgnet var omme, var 1 400 elever innlagt. Det var fullstendig kaos, og folk forlangte en oppklaring. Det var Tahiri som fikk oppgaven med å undersøke saken og skrive en rapport til regjeringen. Han tok prøver av oppkast, urin og blod og sendte dem til Genève, Belgia og London.

– Alle testene viste det samme resultatet, forteller Tahiri. Elevene var forgiftet med sarin. Det er en kolinesterasehemmende gass som blir brukt som biokjemisk våpen i krig. Han sendte en 20 siders rapport til Beograd der han redegjorde for det han hadde funnet. Kort tid etter fikk han beskjed om at de hadde mottatt rapporten hans, men at han måtte skrive en ny. Den han hadde laget, passet dem ikke. Tahiri nektet å forandre noe, men det løste regjeringen ved å få en annen lege til å skrive rapporten, denne gangen med en konklusjon de kunne godta.

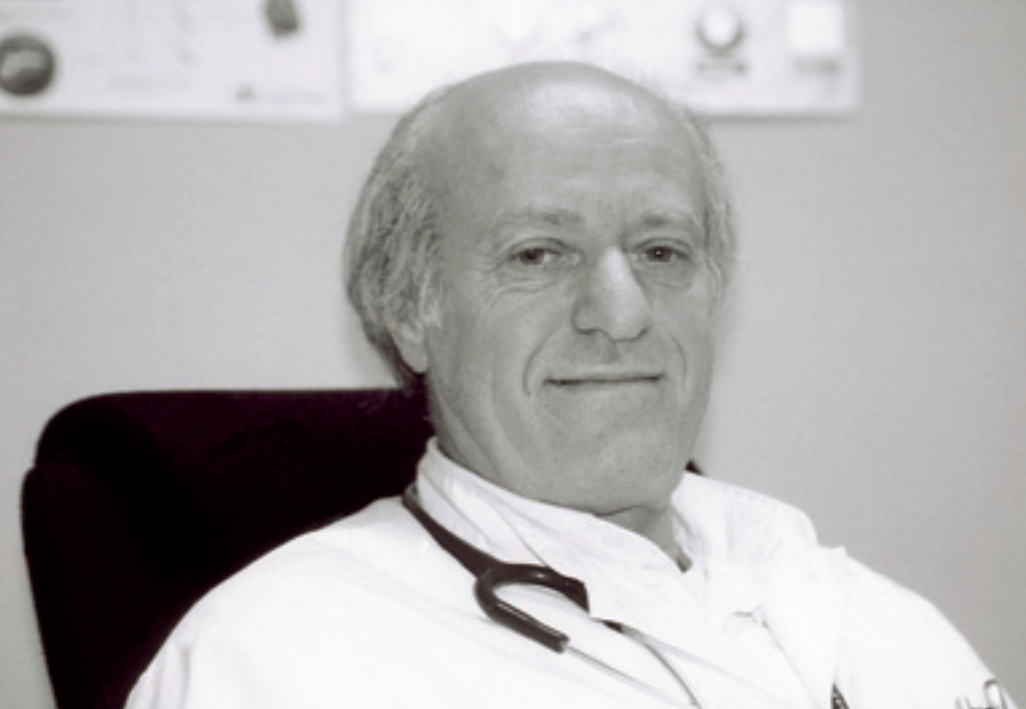
– Personlig tror jeg gassangrepet var ren taktikk fra regjeringens side. De ønsket å skape kaos i landet, og på den måten å lede oppmerksomheten bort fra politikken de førte.

Flyktet for livet

– Til tross for Titos totalitære styre, var det mye positivt med det kommunistiske regimet: All legebehandling var gratis, medisiner kostet nesten ingenting og ventelister fantes omtrent ikke. Dessuten greide Tito å holde konflikten mellom de ulike folkegruppene i Jugoslavia i sjakk, kommenterer Tahiri.

Selv delte Tahiri legepraksis med en serbisk lege, helt uten problemer. Den dagen Slobodan Milosevic kom til makten, derimot, endret alt seg. Plutselig ble venner til fiender.

Samme dag mistet Tahiri jobben sin i helsekomiteen, og som kosovoalbansk politiker ble han erklært fiende av okkupasjonsmakten. Han ble truet med fengsel gjentatte ganger, og kjente selv flere som ble fengslet.

Salih Tahiri

Født 10. april 1949

- Cand.med. universitetet i Pristina, daværende Jugoslavia 1978
- Spesialist i allmennmedisin i Pristina 1987
- Nestleder i helsekomiteen for Kosovo 1988–89
- Allmennlege på Siggerud 2001–03
- Allmennlege i Ski 2003 -

Foto Heidi Lindland

– Fengselet der var ikke som i Norge. Det var som Alcatraz, kanskje verre. Man ble slått og torturert på de verst tenkelige måter, sier han rolig før blikket hans forsvinner ut av vinduet et øyeblikk. Det var en av Tahiris egne pasienter som kom til å berge livet hans. Hun var serber, og tilhørte dermed folkegruppen som plutselig var blitt definert som fiende. En vanlig arbeidsdag kom hun til ham på kontoret og advarte ham om at han stod på dødslisten til det serbiske regimet. – Hun løp en stor risiko ved å fortelle meg dette, sier Tahiri. – Men siden jeg hadde hjulpet to av hennes barn da de var syke, ville hun nå gjøre meg denne gjentjenesten.

Kan hende berget hun Tahiris liv. Alle-rede neste dag flyktet han. Det eneste han ønsket var å komme til et demokratisk land, der han kunne leve uten å frykte for sitt liv. Tito sørget for at skolebarna ikke lærte noe om andre styresett i Europa. Det eneste Tahiri derfor hadde lært om Norge, var at det var et land med is, snø, konge og skog. Det var en onkel som kunne fortelle ham om de skandinaviske demokratiene. Han gjemte seg hos sin søster i to uker, mens han ventet på et falskt pass.

En annerledes tilværelse

Ut fra det Tahiri forteller, skjønner jeg at han må ha vært en kjent lege i Kosovo. Folk hilste på ham på gaten, og han uttalte seg ofte i aviser og på TV. Jeg lurte på hvordan det var å komme til et land der ingen visste noe om han, og han stod uten nettverk og familie?

– Den første tiden var jeg bare sint og trist. Jeg følte jeg hadde mistet mye. Jeg hadde bare tenkt å være i Norge i tre måneder, for så og returnere, men situasjonen i hjemlandet ble bare verre. Min kone fortalte at det serbiske politiet hadde vært hjemme hos oss flere ganger og spurt etter meg. Jeg kunne rett og slett ikke dra tilbake, forklarer han.

Etter hvert kom konen og de tre barna hans etter ham til Norge. Det tok lang tid

før Tahiri begynte å innstille seg på å bli i landet.

– Jeg hadde ingen intensjon om å jobbe her og å bli rik. En periode tenkte jeg ikke, jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Jeg brukte mye av tiden min på å holde meg oppdatert på hva som skjedde i Kosovo og med familien min.

Først fem år etter at han kom hit, i 1996, begynte han på arbeidet med å få norsk legelicens. Ni eksamener senere åpnet han egen praksis som allmennlege på Siggerud. Pasienter omtaler ham som en dyktig og varm lege som følger pasientene spesielt godt opp. Da han flyttet praksisen sin fra Siggerud til Ski, ønsket flere av hans gamle pasienter å fortsette å ha ham som fastlege.

– Det er viktig for meg å kunne hjelpe folk. Når pasientene er fornøyde, blir jeg glad, smiler han. Selv om det er flest norske navn på pasientlisten, er det også en del kosovoalbanske fra andre kommuner som reiser helt til Ski for å bli behandlet av doktor Tahiri.

Krig og psykisk helse

Her i Norge hørte Tahiri stadig på nyhetene om hvordan hans eget folk ble gjenstand for regelrett etnisk utrensning. Lavmælt forteller han sterke historier om voldtekter, psykisk terror og nedslakting av barn og voksne. På kontoret møter han noen av dem som har opplevd krig på kroppen.

– Jeg treffer mange, spesielt kvinner, som sliter med problemer. Mange har ikke ord for å uttrykke det de har opplevd. Som allmennlege kan jeg ikke gå i dybden, men jeg kan forstå på dem at de har opplevd store psykiske traumer, sier han med rolig stemme. – Mange er redd for å snakke. Kvinner som har opplevd voldtekt føler ofte mye skam. Tradisjonelt sett kan ikke en kosovoalbansk mann leve videre med en kvinne som er voldtatt. Dette kan føre til at kvinnen fortier det hun har opplevd, ellers ender det kanskje med skilsmisse. De som får barn med fienden, må skjule dette, og ofte må de adoptere bort barna.

Her i Norge har vi sett hvordan ubehand- lede krigstraumer og psykiske problemer kan være direkte årsak til personlige og samfunnsmessige katastrofer. – Har Tahiri noen idé om hvordan man kan fange opp disse personene på et tidligere tidspunkt?

– Så langt jeg vet, finnes det ingen rutiner for å fange opp folk som har gjennomgått krigstraumer. Jeg tror det er behov for flere organisasjoner som kan hjelpe til med å skaffe en oversikt. Dersom man får til en slik kartlegging, kan man oppsøke personene og gi dem tilbud om gruppete-rapi. Ved å la dem dele erfaringer kan disse bli mindre truende for den enkelte, samtidig som dette kan mildne de psykiske ettervirk-ningene, sier Tahiri.

Fremtidsdrøm

Tahiri har en drøm om å kunne dra tilbake til Kosovo og hjelpe sitt folk. Han snakker varmt om fastlegeordningen i Norge, og om hvordan han kunne tenke seg å innføre en liknende praksis i hjemlandet.

– Da jeg jobbet som lege, var det stor diskrepans mellom teori og praksis.

I teorien skulle vi være familieleger, men faktum var at vi kun fungerte som lege-kontor der man kunne droppe innom. Vi hadde ingen timelister, og pasientene ble møtt av ny lege fra gang til gang. Det var umulig å oppnå kontinuitet i behandlingen eller å følge opp pasienter over tid.

Til tross for alt Tahiri har opplevd, gløder han fremdeles for en gang å kunne gi Kosovo et bedre helsevesen.

– Vi har et uttrykk i Kosovo: «Politikk er å legge hodet i en saks», altså at man risi-kerer mye ved å være politiker. Tahiri legger hodet på skakke og klipper med fing-rene foran seg. – Likevel, avslutter han, – noen må jo gjøre det.

Heidi Lindland

heidi.lindland@studmed.uio.no
Universitetet i Oslo